

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М. В. Ярошик

студентка 6 курсу, групи ОА-61, навчально-науковий інститут економіки, менеджменту та права

Науковий керівник – д.е.н., професор І. Д. Лазаришина

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Визначено сутність організації обліку та облікового процесу. Розглянуто технологічні етапи облікового процесу та їх структуру.

Ключові слова: організація обліку, обліковий процес, облікова номенклатура, носій інформації, документообіг, облікова політика, організаційні регламенти.

Определена сущность организации учета и учетного процесса. Рассмотрены технологические этапы учетного процесса и их структура.

Ключевые слова: организация учета, учетный процесс, учетная номенклатура, носитель информации, документооборот, учетная политика, организационные регламенты.

The essence of accounting and accounting processes has been determined. The technological stages of accounting processes and their structure have been considered.

Keywords: organization of accounting, accounting processes, accounting nomenclature, storage medium, documents circulation, accounting policies, organizational regulations.

Розвиток ринкової економіки, урізноманітнення фінансово-господарської діяльності та ускладнення внутрішньогосподарських та зовнішніх зв'язків зумовили кардинальне зростання потреб в інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень.

Достатньо надійну і економічно обґрунтовану інформацію подає бухгалтерський облік. Зростання ролі і значення бухгалтерського обліку в управлінні бізнесовими структурами потребує реформування не лише його методологічних і методичних засад, але й одночасної децентралізації регулювання практичних заходів, що забезпечують функціонування обліку на підприємстві.

Великий вклад у наукове обґрунтування та розробку теоретичних і практичних засад організації обліку внесли відомі вчені-економісти П.С. Безруких, В.П. Завгородній, Ю.Я. Литвин, А.М. Кузьмінський, С.В. Свірко, В.В. Сопко, А.Д. Шмігель.

Вважаємо за необхідне, при визначенні сутності «організації обліку», звернути увагу, що Шмігель А.Д. розумів це поняття як «цілеспрямоване впорядкування і удосконалення методології і техніки бухгалтерського обліку, а також робочих процесів збору первинної обліково-економічної інформації, її обробки, узагальнення і отримання відомостей, необхідних для управління підприємством. Рациональна організація бухгалтерського обліку передбачає здійснення його у відповідності з діючими державними юридичними законами, принципами соціалістичного обліку, методологічними загальнодержавними і галузевими вказівками. Вона передбачає певний порядок документування процесів і операцій, обробку первинної інформації в найкоротші терміни і з найменшими витратами праці і коштів» [9]. Він першим у визначенні організації обліку включив питання його розвитку та вдосконалення, а також сформулював призначення (створення умов для реалізації політики

економічного зростання) та визначив його шляхи (забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень). Такий підхід, безумовно, розширює предмет організації обліку і надає їй цілеспрямованого характеру як основу однозначних і раціональних підходів при виборі методичних і технічних прийомів [6].

В системі визначення предмета та об'єкта організації обліку провідне місце займає технологія облікового процесу. Інформаційна база в сучасній системі менеджменту організації господарської діяльності обумовлює необхідність комплексного підходу в організації системи облікового процесу.

Обліковий процес – це сукупна послідовність дій, що забезпечують «виявлення, вимірювання, реєстрацію, накопичення, узагальнення, зберігання та передачу інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [1]. Обліковий процес формують елементи: операції, процедури, технологія, стадії (етапи), дільниці обліку.

Обліковий процес має однотипну будову (вхід – первинні документи, вихід – звітність). Але, внаслідок методологічних, методичних та організаційних особливостей обліку на різних підприємствах його структура може відрізнятися.

Змістом організації облікового процесу є упорядкування його технології у часі та просторі (між окремими виконавцями та структурами підприємства). Крім того, обліковий процес можна структурувати за топологічними дільницями обліку: облік запасів, облік необоротних активів, облік грошових коштів, облік праці та її оплати, облік власного капіталу, облік витрат, облік доходів.

Для кожного об'єкту обліку на кожному технологічному етапі (первинному, поточному, підсумковому (узагальнюючому) необхідно сформувати облікові номенклатури, вибрати носії інформації, організувати їх рух та технологію облікового процесу.

В.В. Сопко та В.П. Завгородній трактують, що облікова номенклатура – це перелік господарських фактів про форми функціонування майна – засобів господарства, а також капіталу – джерела утворення зазначених засобів, про господарські операції, а також результати господарської діяльності, які мають знайти відображення у бухгалтерському обліку [7].

Проте, ми вважаємо, що більш повно, доступно та детально пояснює суть облікової номенклатури Р.Е. Островерха. А саме: «Облікова номенклатура – це детальний, стислий, системний перелік найсуттєвіших ознак, що характеризують об'єкти обліку і необхідні для одержання вихідної результативної інформації. Їх склад залежить від об'єктивних чинників (галузі та виду економічної діяльності, обсягів діяльності, показників централізованої та внутрішньої звітності, об'єктів аналітично-контрольної роботи), тому кожне підприємство самостійно визначає тип, зміст, структуру та обсяги облікових показників, а також періодичність їх коригування та уточнення, інакше рішення будуть прийматись на основі застарілої, недостовірної інформації» [6].

Формування облікових номенклатур – важливий момент організації бухгалтерського процесу, їх наявність сприяє ліквідації дублювання в обліку, обґрунтованому вибору первинних документів, облікових реєстрів, формуванню документообігу, документопотоків, розв'язанню інших питань бухгалтерського обліку. Після вибору номенклатури обліку переходять до організації вибору і розробки носіїв її інформації.

Згідно нормативних документів, облікову інформацію потрібно реєструвати, накопичувати та зберігати на носіях інформації. Носій інформації, на думку Кузьмінського А.М. – це спосіб відображення облікової інформації у документах, реєстрах, формах звітності. Під носіями облікової інформації розуміють те, на чому вона фіксується (папір, електронні носії інформації, тощо) [3].

Документи (носії інформації) у процесі їх складання та обробки проходять тривалий та складний шлях. На етапі поточного обліку показники документів обробляються, групуються,

узагальнюються і використовуються для заповнення реєстрів обліку. На основі цих вже оброблених і узагальнених показників складається звітність, приймаються управлінські рішення.

Шмигель А.Д. вважав, що просування первинних документів як носіїв інформації з моменту їх складання (або отримання ззовні) до передачі до архіву підприємства утворює документообіг [8]. Ми погоджуємося з такою думкою. Разом з тим, варто додати, що від оптимальності документообігу залежить ефективність усього облікового процесу, тому він є найважливішим об'єктом організації обліку на підприємстві. Від раціональної побудови документообігу і налагодження оперативного складання і передавання у бухгалтерію носіїв інформації та їх обробки залежить швидкість одержання вихідної, зведеної облікової інформації, що потрібна для управління, контролю та аналізу. Документообіг на стадії обробки документів та використання інформації в аналітичному та синтетичному обліку будується залежно від організаційної форми апарату бухгалтерії.

Одним з важливих питань організації бухгалтерського обліку на підприємстві є формування його облікової політики.

Термін «облікова політика підприємства» почав з'являтися у лексиконі українських бухгалтерів у кінці 80-х років минулого століття як переклад англійського словосполучення «accounting policies», яке використовувалось у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Під обліковою політикою, наприклад у США, розуміють загальні принципи і прийоми відображення господарських операцій в обліку, відповідно до яких ведуться рахунки окремого підприємства [5].

Поняття «облікова політика» було закріплено законодавчо і офіційно введено з початком реформування бухгалтерського обліку. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [1]. Разом з тим, під обліковою політикою розуміють зведення правил ведення обліку, яке визначає ідеологію економіки підприємства на поточний господарський рік.

Вчені по-різному дають визначення обліковій політиці. В.В. Сопко та В.П. Завгородній стверджують: «Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності. Основна її позначка – забезпечити одержання достовірної інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, необхідної для всіх користувачів фінансової звітності метою прийняття відповідних рішень» [7].

Наше бачення, що найповніше формулювання суті облікової політики на підприємстві визначає – Ф.Ф. Бутинець, зокрема: «Облікова політика підприємства – це не просто сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до розумів господарювання, але й вибір методики обліку, яка надає можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя в обліку (залежно від поставлених цілей)» [2].

Професор Л.З. Шнейдман виділяє два рівні облікової політики: регулювання обліком на рівні держави (макрорівень) та на рівні кожного підприємства (мікрорівень) [4].

Кожний рівень облікової політики реалізується за допомогою власних регламентів і має власне призначення. З цією метою формують наказ «Про облікову політику підприємства.

Крім вище зазначеного, слід зауважити, що ми підтримуємо бачення тих вчених та практиків, що вважають за доцільне складати окремий наказ «Про організацію бухгалтерського обліку на підприємстві». Такий підхід, на нашу думку, сприятиме забезпеченню функціонування системи обліку із найбільш раціональним використанням ресурсів.

Структуру облікової інформації, на основі якої будуть прийматися управлінські рішення, визначає сукупність бухгалтерських рахунків. Саме тому розробка робочого плану

рахунків є одним з важливих питань організації обліку. На побудову робочого плану впливають: мета формування інформації; обсяг інформації, заданий її користувачем; характер та напрямки аналізу отриманої інформації.

Для організації обліку, контролю і аналізу господарської діяльності як функцій управління необхідно визначити структурні підрозділи, їх завдання, побудувати організаційну структуру бухгалтерської служби, регламентувати роботу облікового апарату (положення про бухгалтерію, графіки виходу на роботу тощо), процеси обліку, контролю, аналізу (інструкції з обліку матеріалів, коштів та ін.), технології цих процесів на ПК (робочі інструкції оператора з окремих завдань обліку тощо), визначити характер роботи необлікових служб з виконання ними бухгалтерських робіт. Зазначені види організації обліку, контролю та аналізу господарської діяльності є організаційним забезпеченням цих функцій управління.

В.В. Сопко та В.П. Завгородній визначають організаційні регламенти як «нормативні документи, що регламентують функціонування апарату управління і здійснення облікового й аналітичного процесів» [7]. Проте, деякі суб'єкти господарювання порядок створення, права, обов'язки та організацію роботи бухгалтерської служби визначають формально, тобто, документ, що регламентує діяльність бухгалтерії (Положення про бухгалтерію) – відсутній. З однієї сторони, це оцінюється як негативний фактор в організації роботи бухгалтерської служби та свідчить про порушення вимог нормативних актів, на основі яких розробляється Положення про бухгалтерську службу. З іншої сторони, така формальна організація роботи, на думку деяких фахівців, до якої ми також схиляємося, може мати певні позитивні прояви. Зокрема, виконання роботи відбувається: не як виконання посадових обов'язків, а як усвідомлення справи; не з примушення, а з переконання; має перевагу не символ влади, службове положення чи керівництво, а вплив, авторитет, лідерство тощо.

Отже, в умовах розвитку міжнародної економіки, глобалізаційних процесів, розширення зовнішньоторговельних зв'язків підприємств, збільшення обсягів прямого іноземного інвестування, коли набувають актуальності питання адаптації вітчизняної практики обліку до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності, незважаючи на те, що питанню організації облікового процесу приділяється значна увага – існують суперечливі аспекти, які потребують ще наукового обґрунтування та удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV.
2. Бутинець Ф.Ф., Войналович О.П., Томашевська І.Л. Організація бухгалтерського обліку: Підруч. для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищих навч. закладів. / За редакцією д.е.н., проф., Заслуж. діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутиця. - 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2005. – 528 с.
3. Кузьминский А.Н. Теория бухгалтерского учета: ученик / А.Н. Кузьминский. – К.: Выща шк., 1990. – 311 с.
4. Метьюс М.Р. Теория бухгалтерского учета: ученик / М.Р. Метьюс, М.Х.Б. Перера: [пер. с англ. под. ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой]. – М.: Аудит ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
5. Міняйло В. Облікова політика підприємства: які положення відобразити в наказі по підприємству/ В. Міняйло // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2006. – №17-18.- с. 4.
6. Островерха Р.Е. Організація обліку [текст]: навч. посіб. / Р.Е. Островерха – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: «ЦУЛ», 2012. – 568 с.
7. Сопко В., Завгородній В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 260 с.
8. Шмигель А.Д. Организация бухгалтерского учета в промышленности / А.Д. Шмигель. – К.: изд. объедин. «Выща школа», 1978. – 208 с.
9. Шмигель А.Д. Организация бухгалтерского учета и оперативного экономического контроля на промышленном предприятии / А.Д. Шмигель. – К.: изд. отдел Киевского ин-та нар. хоз. им. Д.С. Коротченко, 1973. – 268 с.